

Submission: 29.06.2019
Acceptance: 23.07.2019

Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD

Sarkan Salman Abubaker¹

Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD

The Return of ISIS from Caliphate to a Terrorist Organization

Öz

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahale ettiği 1980'li yıllar, Selefilik gibi İslam'ın en radikal yorumu ile hareket eden cihadi örgütlerin ortaya çıktığı dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde birçok Selefi grup ve örgütler tarafından önce Sovyetler Birliği'ne daha sonra A.B.D. ve Batılı ülkelere karşı küresel bir cephe oluşturularak cihat adına savaş ilan edilmiştir. Daha sonra bu küresel cepheye liderlik yapan El Kaide terör örgütünün kurucusu Usame bin Ladin'in yardımı ile günümüzde dünyanın en tehlikeli ve aykırı terör örgütü konumuna gelen ve IŞİD olarak da bilinen İslam Devleti örgütünün 1999 yılında kuruluşunun ilk adımı atılmıştır. Dünyada tek bir Müslüman devletin dahi olmadığı inancına sahip olan ve yeniden hilafeti öncelikle Ortadoğu'da daha sonra da tüm dünyada canlandırmayı amaçlayan IŞİD, 2003 Irak işgali sonrasında bölgede kendini göstermesiyle birlikte, 2011'de ve ardından devam eden süre içinde, Irak'ın batı bölgelerinde ve Suriye'nin doğusunda geniş bir coğrafyayı işgal edip bu alanlarda hilafeti ilan etmeyi başardı. Ayrıca IŞİD gerçekleştirdiği işgaller neticesinde insan gücü, askeri yeterlilik, mali kaynaklar ve propaganda yönünden yalnızca hâkim olduğu bölgelerde değil aynı zamanda tüm dünyaya korku salan bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Bu makale IŞİD'in uzun yıllar uğraş verdiği yapılanma süreci içerisinde öncelikle oluşum kuruluş ve devletleşme aşamaları aktararak tartışılmıştır. Akabinde uluslararası alanda devletlerin IŞİD ile nasıl bir mücadele ve stratejik yöntemler uyguladıklarına değinilerek örgütün son halinden bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: IŞİD, İslam Devleti, Irak, Suriye, Mezhep, Mezhepsel Savaş, Terör, Terörizm

Abstract

1980s are remembered for the Soviet Union invasion of Afghanistan and it is also the period when Islamic jihad organizations that act with the most radical Islamic movements like Salafism emerged. In this period, many Salafist groups and organizations declared jihad creating a global front first against Soviet Union then against USA and Western countries. Later on, the Islamic State organization (also known as ISIS) had taken its first steps in 1999 which has later become the most dangerous and outrageous terror organization in the world in recent years with the help of Al-Qaeda's founder Usame Bin Ladin who was the leader of this global front. ISIS believed that there is not a single Muslim State in the world existed and aimed to start a khilafat movement first in Middle East then in the whole world. After 2003 Iraq Invasion, ISIS emerged in the region. In 2011 and in the ongoing period, it managed to establish khilafat after invading a wide area including western regions of Iraq and eastern side of Syria. Besides, ISIS has become a threat that spreads fear not only in the regions it has been ruling, but also in all over the world in terms of manpower, military sufficiency, financial resources and propaganda as a result of its invasions. This study investigates the period between 2003 to 2017, when ISIS established khilafat which was an important period in Iraq's political history and, it analyses the importance of local conditions for the organization's emergence, its gathering such strength and its expansion. After that, the last stage of the organization has been mentioned by discussing how the states have implemented a strategy against ISIS.

Keywords: ISIS, Islamic State, Iraq, Syria, Sect, Sectarian Violence, Terror, Terrorism

1. Giriş

Terörizm unsurlarını fazlasıyla içinde barındıran IŞİD'in örgütsel manada tarihsel geçmişi, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak işgali hatta daha da gerisine, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesine kadar uzanmaktadır (Kirdar, 2011, s. 2). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni oluşan milliyetçi Arap devletlerini mürtet (din dışı) saymakta ve İslam kurallarına uygun

¹ Research Assistant. Salahaddin University. Faculty of Law and Political Science. sarkan.salman@ifu.edu.krd, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1136-0656>

hareket etmemekle itham eden Selefiler, İslam'ın eski öz haline dönmesini ve gerek duyulursa bunun için cihat yapılmasını savunmuşlardır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi üzerine "cihat" kavramı artık "silahlı direniş" olarak ifade edilmeye başlanmış ve işgalden sonra işgale karşı çıkanlar Afganlara destek olmak maksadıyla farklı ülkelerden pek çok Müslüman gönüllü olarak Afganistan'a gitmişlerdir (Çiftçi, 2017, s. 47).

1980 Mayıs-Haziran aylarında Usame bin Ladin, Filistin Müslüman Kardeşler Örgütü önderi Abdullah Azzam ile beraber Afgan direnişine gönüllüler toplamak ve bu gönüllülere hem mali hem de lojistik yardım sağlamak amacıyla "Mekteb el Hidamat (MAK)" (Hizmet Bürosu) olarak isimlendirilen bir yapı kurdu (Cinoğlu, 2009, s. 287). MAK kısa bir süre zarfı içerisinde, ABD, Suudi Arabistan ve Mısır başta olmak üzere 50 ülkede pek çok şube açmıştır. Bu dönemde ABD ve Avrupa ülkeleri bu girişimleri olumlu bir şekilde karşılayıp desteklemişlerdir.

MAK isimli yapılanmaya katılan gönüllüler için bin Ladin tarafından bilgisayar ortamında "El-Kaide" adlı bir veri tabanı oluşturulmuştur (Güçyetmez, 2017). Bu gönüllüler Sovyetler Birliği'nin 1988 yılında Afganistan'dan çekilmesi üzerine dağılmaya başlamışlardı. Bin Ladin bu gönüllülerden oluşan yeni gücü bir araya getirmek için yeni bir yapı kurarak El Kaide terör örgütünü oluşturdu (Ebrari, 2014, s. 7-8). Bu tarihten sonra El Kaide Amerikan karşıtı bir yapıya dönüştürüldü.

El Kaide zaman ilerledikçe farklı örgütlerle de ortaklık kurup gücünü geliştirmiştir. Bu işbirliğinin en açık kanıtı 23 Şubat 1998 yılında, Londra'da Arapça olarak çıkarılan "El Kudüs El Arabi" gazetesinde yayımlanan fetvadır. Dünya İslam Cephesi adına verilen bu fetvada Usame bin Ladin, Mısır Cihat Örgütü lideri Ebu Yasir Rifai Ahmed Taha, Pakistan Cemiyet-ül Ulema idarecisi Şeyh Mir Hamza ve Bangladeş Cihat Hareketi lideri Fazlul Rahman'ın imzaları yer almaktaydı (Bozan, 2016, s. 13). Haçlılara ve Yahudilere karşı cihat çağrısında bulunan fetvada kısaca "ABD tarafından İslam'ın mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası'nın işgal edildiği, zenginliklerinin sömürüldüğü, Yahudilere destek verildiği, Kudüs'ün işgal edilerek oradaki Müslümanların katledildiği" anlatılmaktaydı. Ayrıca "El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için ister sivil ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orda öldürmek, her Müslüman için farz olduğu" belirtilmekteydi (Polat, 2006, s. 36). Nihayet bin Ladin, 1998 yılında Küresel İslami Cephe'yi oluşturarak, ABD, İsrail ve ortaklarına karşı cihat ilan etmişti. 1998 yılından sonra farklı ülkelerde ABD Büyükelçiliklerine, askeri kurum ve gemilerine terör girişimlerinde bulunulmuştu. Ayrıca ilk terör faaliyeti 7 Ağustos 1998 yılında Tanzanya ve Kenya ülkelerinde bulunan ABD elçiliklerine yapılmıştı (Saymaz, 2017, s. 34). Girişimde hedeflenen askerlerin ölmesiyle sivil halkın hayatlarını kaybetmiş olması El Kaide'nin tabanında bir şok yaratmış oldu. Ancak Iraklı Memduh Mahmut Selim'in, İbn Teymiyye'ye atıfta bulunarak vermiş olduğu fetvada, Dar-ül Harpte devam eden cihatta sivil halkın da öldürebileceğini duyurması üzerine, örgüt için meşruiyet problemi çözülmüştür (Çiftçi, 2017, s. 47). Fetvaya göre; "ölen masum siviller cennete giderek mükâfat görürken, masum olmayanlar ise hak ettikleri cezayı bulmuş olacaktırlar" (Bal & Özeren, 2010, s. 354).

Bin Ladin tarafından küresel bir anlam yüklenen "cihat", ABD'nin Irak topraklarına girmesinin ardından buraya da sıçramıştır. 2003'teki ABD ve Koalisyon güçlerinin işgalinden sonra baş gösteren Sünni kesimin ayaklanması, Zerkavi liderliğinde El-Kaide unsurlarının ayaklanmanın destekçisi konumuna gelmesine sebebiyet vermiş ve sonra İŞİD'in oluşum sürecini de beraberinde getirmiştir (Acun, 2014, ss. 1-2).

2.1. Ebu Musab el-Zerkavi ve "Tevhid ve Cihad Örgütü" (1999-2003)

IŞİD'in oluşturulmasında büyük bir rol oynayan Ebu Musab el-Zerkavi, 1966 yılında Ürdün'de doğmuştur. Zerkavi'nin asıl ismi Ahmet Fadıl el Khalayleh'dir. Belediye çalışanı bir baba ve dindar bir annenin dokuz evladından biriydi. Üyesi olduğu Bani Hasan aşiretinin bütün asilliğine rağmen Zerkavi on iki yaşından itibaren suça bulaştı (Saymaz, 2017, s. 35-36). "Geçmişi oldukça karanlık, liseden terk, öğrenciliği parlak olmayan, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olarak polis kayıtlarında yerini alan Zerkavi", gençlik yıllarında birçok defa hapis cezası alıp hükümlü olarak cezaevinde kalmıştır. Onlu yaşlarının sonlarına doğru vücudunda bulunan dövmeleeri, bıçağı, yumrukları ve içkiciliğiyle ismini duyurmuştu (Benjamin, 2017).

Çocuğunun bir daha asla kurtulamayacağı yer altı dünyasına doğru yönelmesinden endişelenen annesi, Um Sayal, oğlunu Amman'daki Ali bin Hüseyin Camisi'nde verilen din derslerine kaydını yaptırdı. Zerkavi içkiden kurtulup cuma günleri Kuran sohbetlerine katılmaya başlamıştı. Bu dönemlerde Afganistan, Bosna ve Çeçenistan'a ait propaganda görüntülerini (mücahitlerin esir edilip ceza ve işkenceye maruz kaldığı ve bu nedenle Allah'tan merhamet dileyip insanlara intikam ve cihat çağrısında bulunuyorlar) sürekli olarak izlemişti (Weiss & Hassan, 2016, s. 2-3). Sonunda Afganistan'a gönüllü arayan bir imamın çağrısını kabul ederek Ebu Musab ez-Zerkavi takma adını almıştır.

Zerkavi, Sovyet-Afgan mücadelesinin gönüllülerine destek olmak için Ürdün'den yola çıkarak Pakistan'a gitmiştir. Hayatında ilk defa yurt dışına giden Zerkavi, Afganistan'ın Khost ve Kardez kentlerindeki çatışmalarda bulunmuştur. İslami yasalarla yeni tanışan ve bu sebeple bir geçiş sürecinde olan Zerkavi, Peşaver'de Selefî düşüncelerinin etkisinde kaldığı Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi ile tanışmıştır. Makdisi² bu tarih itibarıyla Zerkavi'nin akıl hocası olarak kabul edilmiştir (Boz, 2014, s. 7).

1993'te Sovyet işgalinin sona ermesi ile Zerkavi, el-Makdisi ile beraber Ürdün'e geri dönmüştür. 1989-1992'de Afganistan'da bulunan Zerkavi, bin Ladin ile tanışmış olmamasına rağmen el-Kaide'nin ideolojisinden çokça etkilenmiştir. Bu sebeple Ürdün'de Müslüman olarak kabul etmediği Ürdün yönetimine ve kraliyet ailesine karşı eylemler gerçekleştirmiştir (Kirdar, 2011, s. 3). Zerkavi, Kral Hüseyin'e karşı gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle Ürdün istihbarat görevlileri tarafından takip edilmeye başlanmıştır. 1993'te bir sinema salonuna yaptığı saldırı neticesinde tekrar gözaltına alınmıştır. Hapishane, Selefî ve şiddet yanlı cihat anlayışı açısından, kendisini geliştirmeye elverişli bir ortam olmuştu (Şenol, S. Erdem, & E. Erdem, 2016a, s. 279).

Zerkavi, 2009'a kadar hapisteye kalmayı beklerken, Kral Hüseyin'in 1999 yılında ölmesiyle babasının yerine geçen Kral Abdullah aynı yıl ilan etmiş olduğu aftan faydalanarak 1994'te haptisten çıkmıştır. 1999'da ise bir kere daha Afganistan'ın yolunu tutarak Kandahar'da bin Ladin ile görüşmüştür (Saymaz, 2017, s. 37). Fakat bu görüşme olabildiğince kötü geçmiş. Bin Ladin, Zerkavi ile birlikte gelenlerin, Ürdün İstihbaratı (GID) tarafından gönderilen ajan olduklarından şüphe duymuştu (Yiğit, 2016, s. 128). Ayrıca, eski hükümlülerin dövmeleleriyle, Zerkavi'nin dinle daha az ilgilendiği günlerde biriktirdiği ancak cezaevinde hidroklorik asitle silmeyi denediği dövmeleeri, bin Ladin'de rahatsızlık uyandırmıştı. Fakat bunların tümünden daha önemli olan, Ladin'i rahatsız eden, Zerkavi'nin kibiri ve "katı görüşleri" olmuştu (Weiss &

² El Makdisi, 2006'da Amerikan bombardımanı ile öldürülen Irak El Kaidesi lideri Ebu Musab el Zerkavi'nin ruhani lideri ve cihat kuramcısıdır.

Hassan, 2016, s. 13). Ancak Zerkavi'nin Ürdün'de uyguladığı eylemleri yakından takip edip ve yetenekli olduğu kanaatine varan, El-Kaide'nin güvenlik sorumlusu ve yakın merkez terör savunucusu Had Saif el-Adel, Zerkavi'nin kendisine ait bir eğitim kampı oluşturması amacıyla bin Ladin'i 5.000 dolar verilmesi için ikna etmiştir (Kirdar, 2011, s. 3). Böylelikle 1999'un son aylarında Ebu Musab el Zerkavi, Afganistan'ın batısında yer alan ve İran sınırı civarındaki Herat kampında "Tevhit ve Cihat" (TCÖ) ismi ile örgütün kurulmasında ilk adımı atmıştır. Bu örgüt mensuplarının çoğu Avrupa'ya gönderilen Ürdün, Filistin ve Suriyeli İslamcı militanlardan oluşmaktaydı (Hashim, 2014).

2001 yılında ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesi üzerine koşulların ağırlaşması sebebiyle, Zerkavi örgütü ilk başta İran'a sonra Irak'ın kuzeyine taşınmıştı. Bu bölgede İslamcıların kurduğu Ensar el-İslam örgütü ile temasa geçmişti. Ensar el-İslam örgütü aynı zamanda el-Kaide ile de işbirliği içerisindeydi (Okumuş, 2014, s. 115).

TCÖ, 2003'de ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ile dağılan Irak ordusundan geriye kalan silah, teçhizat ve cephane ile güçlenerek işgale karşı direnişini arttırdı. Ayrıca uluslararası ağ bağlantısı aracılığıyla direnişe destek vermeleri için diğer yabancı ülkedeki savaşçılara çağrıda bulunmuştu (Bilgi Adamlar Kurulu Raporu, 2015, s. 16-18). Bu çağrıdan kısa bir süre sonra işgalci güçlere karşı direnişe destek vermek için Irak'a çok sayıda yabancı savaşçı gelerek ve Zerkavi'nin kurduğu TCÖ'ye katılmışlardır. Bu savaşçıların bazıları Afganistan, Çeçenistan, Keşmir, Bosna gibi cephelerde daha önce deneyim sahibi olan savaşçılardır. Bir kısmı ise Arap ve İslam dünyasının çeşitli yerlerinden gelen gençlerden oluşmaktaydı. Ayrıca bu savaşçılar Irak'ın Sünni yoğunluğa sahip bölgelerinde de bulunuyorlardı (Acun, 2014, s. 1-2). Bu şekilde Irak el-Kaidesi'nin temelleri de bu aşamada atılmıştır.

Zerkavi'nin Irak'a geçiş nedeni, ABD'nin Irak'ı işgal edeceğini önceden tahmin etmiş olmasındır. ABD'nin Irak'ı işgal etmesindeki sebepleri arasında, Zerkavi'nin Irak'ta etkili bir oluşum göstermesi bir çeşit paradoksa neden olmuştur (Gürler & Özdemir, 2014a, s. 117). Bu süre zarfında, El Kaide lideri bin Ladin, birçok kez Zerkavi'nin Kandahar'a geri dönmelerini ve tam anlamıyla El Kaide askeri olabilmesi için bağlılık yemini etmesini istemişti. Zerkavi, bin Ladin'in bu teklifini her seferinde reddetmişti (Weiss & Hassan, 2016, s. 15). Böylece, Zerkavi 2004'e kadar el-Kaide'ye dâhil olmayarak kendi bağımsız savaşını yürütmüştür.

2.2. "İki Nehir Topraklarındaki el-Kaide" (Irak El-Kaidesi) (2004-2006)

2003'ün Mart ayında ABD'nin, Irak'ta saldırıyı başlattığı gün Sargat Köyü bombalanmaya başlanmıştı. Fakat Zerkavi, ABD'den önce hareket ederek cihadın merkezi olarak kabul ettiği başkent Bağdat'a varmıştı. 7 Ağustos 2003'te Zerkavi, Bağdat'ta bulunan Ürdün büyükelçiliği önünde bomba yüklü araç patlatarak Ürdün ile yarım kalan hesabını kapatmıştı (Taştekin, 2016, s. 89). Çok sayıda sivil halkın hayatını kaybettiği bu saldırı, sivillere yönelik gerçekleştirilen ilk saldırıydı. Bu olaydan iki hafta sonra Şiilerin yoğunlukta olduğu Nəcəf'te bulunan İmam Ali Camisi'nde iki ayrı bombalı araç patlamıştı. Bu patlamada hemen hemen 85 insan hayatını kaybederken, 500'e yakın kişi de ağır yaralanmıştı (Weiss & Hassan, 2016, s. 30-31). Zerkavi'nin bir sonraki eylemi, ABD'ye karşı gerçekleştirilecekti.

Philadelphia'dan, Bağdat'ta iletişim cihazları tamirati işi kurmak için gelen Nicholas Berg, 10 Nisan 2004 yılında kaybolmuştu. Berg'in kaybolmasından iki gün sonra görüntüleri internete görünmeye başlanmıştı. Turuncu geniş kesim bir tulum giymiş ve bağlanmış bir pozisyonda yerde oturuyordu. Berg'in giymiş olduğu bu tulum, Irak'ta ABD'li askerlerin işkence

ettiği Ebu Gureyb Cezaevi'nde bulunan mahkûmların tulumlarına benziyordu. Görüntülerde başları kapalı beş cihatçı Berg'in arkasında ayakta dururlarken ortalarında bildiri okuyan ise Zerkavi'ydi. Bu bildiri: "Bizlerden ceset üstüne ceset, tabut üstüne tabuttan başka bir şey göremeyeceksiniz" tehditlerini içeriyordu (Saymaz, 2017, ss. 38-39). Zerkavi bildiriye okuyup bitince kılıcını çekip Berg'in kafasını gövdesinden ayırdı.

El Kaide'nin Suudi şubesi tarafından yayınlanan *Cihadın Sesi* dergisinin Ağustos-Eylül 2004 sayısında, Abdurrahman bin Salim el-Şemmeri, özellikle Zerkavicilerin bir Mısırlının başını kesmesine referansla yazdığı övgü yazısına yer verdi: "Ey katillerin şeyhi Ebu Musab Zerkavi, Allah'ın yardımıyla ve onun izinde yürüdüğü yolda devam et, putperestlere karşı savaşan mücahitlerle, münafık, isyancı ve işbirlikçilere karşı cihadın askerleriyle birlikte, ona (Suudi krallığın birliklerinden hiçbir askere) acımayın." Zerkavi'nin markası, ona yeni bir isim kazandırmıştı: "Katillerin Şeyhi" (Weiss & Hassan, 2016, ss. 32-33).

Tevhit ve Cihat Örgütü, Irak'ta ABD'ye karşı gerçekleştirdiği saldırılarla birlikte adını daha da güçlendirdi. Burada örgütün yayılma ve gücünü artırma yönünde bazı temel stratejileri vardı: ABD ile silahlı mücadelede bulunmak; Iraklı güvenlik kuvvetlerinin birlik olup güçlenmesinin önüne geçmek ve insanları bunlarla işbirliğinden alı koymak; ülkede uygulanan ekonomiyi yeniden yapılandırma sürecine zarar vermek ve ülkede yaşayan Sünni-Şii mezhepleri arasında bir arbede çıkartmak. Bu stratejiler örgütün güçlenmesine katkı sağladı (Erkmen, 2014). Bunlarla birlikte TCÖ'yü Irak'ta bulunan diğer isyancı gruplardan farklılaştıran en önemli özelliği uyguladığı taktiklerdi. Çünkü bu örgüt, ABD ve müttefiklerine karşı alışılmış silahlarla ve gerilla taktikleriyle savaşmak yerine daha çok bombalı araçlar kullanılarak uygulanan intihar bombası saldırıları gerçekleştirmiştir (Okumuş, 2014, s. 117).

2004 yılının Nisan ayında ABD ve Iraklı direnişçiler arasında yaşanan ve *Birinci Felluce Savaşı* olarak isimlendirilen bu çarpışmalardan sonra, El Kaide için Zerkavi ve örgütünün direnişteki rolü ve önemi artmıştı. Irak'ta yaşananlarda direnişçilere önderlik yapan Zerkavi, savaş sonrasında kendisine Felluce İslami Halifeliği'nin Emiri olarak bağlılık yemini eden mücahedeçilerle gücüne güç katmıştı (Todenhöfer, 2015, s. 14). Örgüt etkinliğinin artması ile birlikte Iraklılar arasında daha da yaygın bir hale gelmişti. El Kaide'nin daha önceleri birleşme tekliflerini defalarca reddeden Zerkavi, 2004 Ekim ayında El Kaide'nin lideri bin Ladin'in yaptığı son birleşme çağrısını kabul etmiştir (Kirdar, 2011, s. 3).

Zerkavi'nin Irak'a cihadı örgütlemek için bin Ladin tarafından gönderilen bir mücahit olduğu zannediliyordu. Aksine, bin Ladin ve çevresindekiler arasında en başından beri stratejik ve ideolojik farklılıklar mevcuttu. İki lider arasındaki en önemli görüş ayrılığı, Bin Ladin cihadın başarılı olabilmesi için önceliklerinin yerel güçlere yardım sağlayan "uzak düşman" yani ABD olması gerektiğini ileri sürerken, Zerkavi ise asıl baş edilmesi gerekenin "yakındaki düşman" olduğunu dolayısıyla Ortadoğu'daki rejimlerle savaşılması gerektiğini savunuyordu (Erkmen, 2014). Zerkavi için "uzak düşman" Amerika, açık ve anlaşılırdı; yabancı bir güç olması sebebiyle elbet bir gün çekip gidecekti. Ancak "yakın düşman", yani Rafiziler "Şiiler", sinsi ve pusuda bekliyorlardı; yılan gibi yaklaşır akrep gibi sokacaklardı. Burada Zerkavi yanlıları tarafından özellikle, onüçüncü yüzyıl İslam düşünürü İbn Teymiyye'nin "Şiilere karşı uyanık olun, onlarla savaşın, onlar yalancıldır" emiri hatırlatılıyordu. Zerkavi Şiiler için, "İran'dan beslenen Rafizilerin gün geçtikçe Irak'tan Suriye ve Lübnan'a kadar Rafizî devleti kurma ve Körfez ülkelerine yayılma umutları büyüyor" ifadelerini kullanmaktaydı (Weiss & Hassan, 2016, s. 14).

Ocak 2004'te Zerkavi, bin Ladin'e göndermiş olduğu mektupta Şiiler hakkında: "... Şiiliğin putperestlikten farksız olduğunu, Sünniliği yok etmek için ABD ile ahılsız ortaklık kur-

duklarını savunuyordu; onlar çağlar boyunca ihanetin mezhebi oldular” diyerek Şii’lerin katledilmesi için El Kaide liderine işbirliği teklifinde bulunuyordu. Fakat bin Ladin, kendisini "Müslümanların birleştiricisi" olarak gördüğü için Zerkavi'nin bu teklifini reddediyordu (Saymaz, 2017, s. 43). Burada Zerkavi yandaşları, El Kaide'nin Şii’lere ılımlı tutumlarının arkasında farklı sebepler arıyorlardı. Bunlardan biri, Tahran yönetiminin, 11 Eylül 2001 sonrası, Amerikan bombardımanı başladığında 500’e yakın militan ve ailelerinin Afganistan’dan İran’a geçişine ses çıkartmamış olmasıydı. İkincisi ise, Usame bin Ladin’in annesi Hamide İbrahim’in (Aliye Ganem) Suriyeli bir Alevi aileden gelmiş olduğu iddiasıydı (Taştekin, 2016, s. 91). Ancak bütün bunlar, asla El Kaide’nin Şii’leri mürtet olarak kabul eden Selefilik’in bu bakış açısından vazgeçtiği anlamına gelmiyordu. Sadece iki lider arasındaki öncelik sıralaması farklıydı. Zerkavi ve bin Ladin arasında ideolojik ve stratejik farklılıkların olmasına rağmen, Zerkavi, Bin Ladin’e biat etmiştir (Haşimi, 2015, s. 24). Bin Ladin Aralık 2004’te, Zerkavi’nin bağlılık yemini kabul ederek; kendisine "asil kardeşim" olarak hitap ediyor ve “tüm cihatçı gurupları, Zerkavi’yi Irak’taki El Kaide’nin Emiri olarak kabul eden tek bir standart altında birleşmeye” çağrıda bulunuyordu (Weiss & Hassan, 2016, s. 38).

Usame bin Ladin ve Zerkavi’nin o süreçte Irak’ta işbirliği kurmalarını stratejik ve jeopolitik menfaatlara bağlamak olasıdır. 2000’li yılların başlarında Afganistan’da kendisine bağlılık yemini etmesini isteyen Usame bin Ladin’in teklifini geri çeviren ve yalnız başına hareket etmeyi tercih eden Zerkavi, Irak’ta direniş ciddi bir boyut kazanmaya başlayınca, kendisine finansal olarak destek çıkabilecek güçlü bir kişiye gereksinim duymuştur ve bin Ladin’e bağlılık yemini etmiştir. Öte yandan Şii’lere olan aşırı düşmanca davranışlarından ve İslamiyet ile örtüşmediğini varsaydığı tutumlarından dolayı eleştirdiği Zerkavi’nin bağlılığını kabul eden bin Ladin ise, Irak’ta eylemde bulunacak El-Kaide direnişçilerinin burada güçlenmiş ve adını duyurmuş bir yönetici tarafından idare edilmesi kendi örgütü için daha yararlı olacağını düşünmüştür (Gürler & Özdemir, 2014a, s. 117). Dolayısıyla Zerkavi’nin Usame bin Ladin’e bağlılık yemini ettiğini açıklaması tek taraflı değil, karşılıklı bir adım olmuştur.

Zerkavi’nin bin Ladin’e bağlılığını açıklamasından sonra örgütün adı "İki Nehir Topraklarındaki El Kaide Örgütü" (Mezopotamya’da El Kaide Örgütü) kısa adıyla "Irak El Kaidesi" (IEK) olarak değişti (Friedland, 2015, s. 15).

Irak el-Kaidesi, disiplini ve kullandığı profesyonel saldırı taktikleri ile kısa bir zaman içinde Irak’ta güçlü bir silahlı örgüt haline geldi. El-Anbar şehri başta olmak üzere Sünni kesimin yoğunlaştığı bölgelerde ABD ve Irak güvenlik kuvvetlerini çıkararak kendi adına büyük bir zafer elde etmişti (Bilgi Adamlar Kurulu Raporu, 2015, s. 17). Bu dönemde başkent Bağdat’ın Azamiye, Nazimiye, Ebu Garib bölgelerini içine alarak hükmettiği alanları genişletmiş oldu.

2.3. Irak el-Kaidesi’nden Mücahitler Şura Konseyi’ne

Irak El-Kaidesi (IEK) oluşmaya başladığı ilk zamanlardan beri Şii’lere karşı acımasız bir şiddet politikası izlemiştir. İslam’ın Selefilik mezhebini özümseyen ve bu mezhep anlayış ile radikalleşen Zerkavi’nin, Şii’lere yoğun şiddet içerikli davranış ve düşüncelerinden de tahmin edilebileceği gibi Irak El-Kaidesi’nin işgal güçlerinden sonra en büyük düşmanı Şii’ler olmuştur (Çiftçi, 2017, s. 41).

Irak’taki 2005 seçimleri öncesi Zerkavi, Şii adayları ve seçmenlerini demokrasi ve seçim yanlısı olmaları nedeniyle İslam’a aykırı davrandıkları gerekçesiyle eleştirip kâfir olarak nitelendirmiştir. Bunun üzerine Zerkavi 2005 seçimlerini boykot ederek demokrasiye karşı savaş ilan etmiştir. Ayrıca Sünni kesimden gelen Zerkavi yanlıları da, demokrasiyi destekleyen diğer

Sünnileri eleştirip seçimleri boykot etmiştir. Böylelikle iktidar olmaları kolaylaşan Şiiiler ile yönetimden ve demokrasiden uzaklaşan Sünniler arasında mezhepsel anlaşmazlıklar artmaya başlamıştır (Gürler & Özdemir, 2014a, s. 120-121).

Siyaset hayatından dışlanan Sünniler, direnişin temelini oluşturmalarına rağmen çok az Sünni politikacı kısıtlı da olsa siyasal hayatta çabalarını devam ettiriyorlardı. Ancak IEK, kontrol altına aldığı alanlarda, hükümet ve işgalciler ile ortaklık kuran Sünni kesimin ileri gelenlerine suikastlar gerçekleştirerek ülkeyi iç savaşa doğru sürükledi. Örgütün Şiiilere yönelik saldırıları Sünni kesime bir süre sonra büyük bir baskı yaratmaya başladı. Fiziki baskıların yanı sıra siyasetten de dışlanan Sünnilerin, Irak El Kaidesi'nin tabanını oluşturacağı ümit ediliyordu (Erkmen, 2014).

Zerkavi'nin stratejisinde ilk başta istenilen gelişmeler yaşanmasına rağmen sonraları örgüt için bütün bu gelişmeler, stratejik bir sorun haline geldi. Sorunların nedenleri ise şunlardır:

İlk olarak, IEK'nin Şiiilere doğrudan saldırması, El Kaide'nin merkezi liderliğinin kabul edildiği bir strateji olmamıştı. Bin Ladin'in³ ve El-Kaide'nin ikinci büyük ismi olan (bugünkü lideri) Eymen ez-Zevahiri'nin, Şiiilere yönelik saldırıları herhangi bir yararı olmadığını hatta El Kaide'nin düşüncesine genel manada zarar verdiğini düşünmekteydi (Hunt, 2015). Bu kapsamda Zevahiri, bombalı araçların Şii camilerinde infilak ettirilmesine, Şii çocuklarının öldürülmesine, şoförlerin boğazlarının kesilmesine ve bu görüntülere itiraz etmişti (Saymaz, 2017, s. 46). Ayrıca Zevahiri, "Amerikalıların bize saldırdığı bu dönemde, İranlılar ve bizim birbirimize zarar vermememiz gerekiyor" diyerek Zerkavi'ye uyarıda bulunuyordu. Ancak Zerkavi bu uyarıların hiçbirini ciddiye almıyordu (Weiss & Hassan, 2016, s. 68). Asıl sorun Irak El Kaidesi'nin doğrudan Şiiileri hedef alıp El Kaide tarafından reddedilmiş olması değildir. Sünni Araplar arasında Irak El Kaide destekçileri ile ülkedeki mezhepsel çatışmayı istemeyen Sünniler asıl sorunu teşkil ediyordu. Irak El Kaidesi'nin Şiiilere yönelik bu tutumunu, laik milliyetçi Araplar ile büyük Sünni Arap aşiretlerinin bir kısmı hoş karşılamıyorlardı. Örneğin 2005 seçim ve referandumunda örgütün baskıları sebebiyle siyasetten daha da uzaklaşan Sünni Arap aşiretleri Zerkavi ve örgütüne karşı tepki göstermeye başlamışlardı (Erkmen, 2014).

İkincisi ise Zerkavi yerel halkın desteğini sağlayabilmek için ılımlı bir politika izleyeceğine tutum ve davranışlarını daha da sertleştirmiştir. Özellikle Sünni Arap kesiminde, Irak El Kaidesi'nin Iraklılardan değil yabancı ülkelere gelenler ile teşkilatlandırıldığını düşünenlerin sayısı her gün daha da artıyordu. Hatta dini referanslı yerel guruplar dahi IEK'ye tepki göstermeye başlamıştı. Bu tepkiler neticesinde iki önemli gelişme baş gösterdi:

Birincisi, 2005 yılı sonlarında ülkede yapılan seçime Sünni Arap kesiminden katılım artmıştır. Yılbaşında gerçekleştirilen seçimde IEK, Sünni Arapların katılımını engellemeyi başarırken, yılsonu seçimlerinde engelleme çabalarında başarıya ulaşamadılar (Erkmen, 2014). İkincisi ise, 2006 Ocak ayında örgütün merkezi liderliğinin kararıyla İslamcı ideolojiyi benimseyen beş Sünni direniş gurubu ile birleşerek "Mücahitler Şura Konseyi'ni" ilan etmişlerdir (Lister, 2014, s. 8). Ancak sivillere yönelik sert şiddet içerikli tutumlarından ve radikal İslami doktrinlerden dolayı Iraklı Sünni milliyetçilerin ve seküler grupların bu çatı organizasyona katılımı zayıf kaldı. Bu nedenlerden dolayı örgütün bu çabaları başarısızlıkla neticelenmişti (Okumuş, 2014, s. 117).

³ Usame bin Ladin, 1 Mayıs 2011'de Amerikan özel güçleri tarafından Pakistan'ın Abbotabad şehrinde öldürüldü. Bin Ladin'den sonra örgütün başına Eymen ez-Zevahiri geçmiştir. Bakınız: "Usame bin Ladin öldürüldü".(02.05.2011). BBC.https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/05/110502_binladin_update (Erişim tarihi: 12.04.2018).

2.4. Irak İslam Devleti (2006-2013)

2006'da Zerkavi'nin ABD'nin hava saldırısında öldürülmesi ile İŞİD'in o dönemdeki ismiyle Irak İslam Devleti (İİD)'nin başına, Ebu Hamza el-Muhacir lakaplı Ebu Eyyub el-Mısri getirilmiştir (Boz, 2014, s. 9). Mısri, el Kaide'nin ikinci büyük isimlerinden olan Eymen el Zevahiri'nin yakınıydı. Zevahiri ve Mısri, Mısır'da bulunan İslami Cihat Örgütü'nde beraber çalışmışlardı (Çiftçi, 2017, s. 49). Afganistan'da patlayıcılar konusunda uzmanlaşmış bir militan olarak yetişen el-Mısri, bomba yüklü araçlarla eylemler planlamıştı (Kirdar, 2011).

Şii kesim son zamanlarda etkilerini iyice hissettirmeye başlayıp ABD kuvvetleri ile ortak hareket ederek Sünnilere karşı eylemler gerçekleştirince örgütün ilk hedefi durumuna gelmişlerdir (Acun, 2014, s. 3). Ebu Hamza el-Muhacir, Mücahitler Şûra Konseyi'ne (Meclis Şûra el-Mucahidin fi al-Irak), Sahabelerin Askerleri (Cund El-Sahaba), Fatihler Ordusu (Ceş El-Fatihin), Ebu Ömer El-Ensari liderliğindeki Muzaffer Mezhep Ordusu (Ceş El-Taife El-Mansura) gibi bir kaç yerel grubu da dahil ederek 2006'ın sonlarında "Irak İslam Devletini" (İİD) ilan etmişti. Örgütün liderlik konumuna Ömer el-Bağdadi, savaş bakanlığına el-Mısri getirilmişti. Bir kabine kurularak devlet teşkilatı yapılandırılmaya başlanmıştı (Demirci, 2017, s. 2) ve Irak'ın Sünni yoğunluklu bölgelerinde (El Enbar, Kerkük, Neyneva, Diyala, Selahaddin, Babil ve Vasi) devletin ilanı ile alakalı duyuru yapılmıştı.

Duyuru yapılan bölgede bulunan direnişçi gruplar ve yerli halkın çoğunluğu İİD'ye kuşkuyla yaklaşıyorlardı. Çünkü güney Şiilerin ve kuzey Kürtlerin yaşadıkları yerlerde zengin petrol rezervleri mevcuttu. Kurulan Sünni devletin bulunduğu konum itibarıyla zengin yer altı kaynaklarından mahrum kalması ve halkın ekonomik sıkıntıya düşmesi söz konusuydu. Zaten yaşanan çatışmalar sebebiyle ekonomik yaşam durma konumuna gelmiş, birçok işyeri kapanmıştı (Bilgi Adamlar Kurulu Raporu, 2015, s. 18). Ayrıca İİD, hâkimiyet kurduğu yerlerde İslam'la ilgili kendi anlayış ve yorumlarını hukuk kuralları olarak uygulamaya şart koşmuştu. Bu durumun olumsuz etkilerini yaşayanların başında Sünni kesim gelmekteydi. Erkeklerin sakal bırakması mecbur tutulmuş, kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı yapılmış, alkollü içecek satışı ve kullanılmasının men edilmesi gibi birçok kurallar yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bu kurallara karşı gelen ya da uymayan kişiler ya çok ağır bir biçimde cezalandırılıyor ya da öldürülüyordu. Tüm bunlarla birlikte İİD, 2007'de terör eylemlerinde patlayıcı yüklü araçlar ve canlı bombalar kullanarak faaliyetlerini arttırmıştı (Gürler & Özdemir, 2014a, s. 123-124). Sünni halkta ekonomik buhran, endişe ve bıkkınlık zirve noktalara ulaşmıştı.

Yaşanan bu olumsuz gelişmeler neticesinde, ABD 2007 yılında Irak'a olan tutumunu değiştirerek yeni bir strateji uygulama kararı almıştı. Bu strateji doğrultusunda Irak'a daha fazla askeri güç getirilmiş, sert savaş uygulamalarının yerine halka dönük yumuşak güç kurallarına geçiş yapılmıştı (Demirci, 2017, s. 2). Sünni yerlerde aşiretler vasıtasıyla bir takım direniş grupları kurularak "Sahva" (uyanış) Konseyi kurulmaya ve direnişi zayıflatmaya çalışılmıştır (Yılmaz, t.y.). Atılan adım sayesinde hemen hemen Irak İslam Devleti ve Ensar el-İslam dışında diğer gruplar silahlarını bırakıp maaşa bağlanmış ve ABD güçleri ile beraber hareket etmeye başlamıştır (Todenhöfer, 2015, ss. 15-16).

ABD'nin bu "yeni stratejisi" Irak'taki direniş gruplarını çöktürmeyi başarmıştı. ABD bu siyaseti ile 100.000 kişilik bir silahlı kuvvet meydana getirdi ve elde edilen bu güç ile askerlerin yanında savaşta yer almaya başlamıştı (Bilgi Adamlar Kurulu Raporu, 2015, s. 18). Bu çatışmalar İİD'nin giderek güç kaybetmesine ve aynı zamanda militan sayısının azalmasına sebep olmuştu. İİD'nin 15.000 kişiye yaklaştığı düşünülen savaşçı sayısının, 2011 yılında

1.000 kişiye kadar düştüğü iddia ediliyordu. Militan sayısının düşüşüyle saldırı sayısında da doğru orantılı olarak azalma yaşanmıştı. Örneğin 2006'da 34.000'den fazla insan ölümlerine, 2011 yılında bu sayı 2700'e kadar gerileme göstermişti (Gürler & Özdemir, 2014b, s. 2). Fakat 2011'den sonra Irak'ta meydana gelen gelişmeler IEK'nin yeniden canlanmasına imkân sağlamıştır.

2.5. Irak İslam Devleti'nin Yeniden Canlanması

2010 yılında Irak güvenlik kuvvetlerinin ABD destekli operasyonu neticesinde el-Mısri ve İİD başı Ebu Ömer el-Bağdadi Selahaddin şehrinde öldürülmüştür. Bu olaydan sonra İİD'nin liderlik ekibinde yeniden bir değişiklik olmuş ve örgütün başına Ebu Bekir el-Bağdadi getirilmiştir (Hashim, 2014, s. 7). Ebu Bekir el-Bağdadi'nin liderliğe getirilmesinin ardından örgütün Irak ve çevresinde etkinliği artmıştır.

Hitabet gücü yüksek olan Bağdadi'nin karizması ve yoğun şiddet içerikli yöntemlere başvurma, cihatçı militanların Bağdadi'ye ve örgütüne olan bağlılıklarını ve gücünü arttıran önemli unsurlar olmuştur. Bunlarla birlikte bölgede meydana gelen önemli değişiklikler de örgütün gücünün artmasında neden olmuştur. Bu gelişmeler ise Irak'tan ABD'nin çekilmesinden sonra tekrar baş gösteren Sünni direniş ve Suriye'de iç savaşın çıkmasıdır (Lewis, 2013, s. 9-10).

2011 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle ortaya çıkan güç boşluğunu tamamlamaya çalışan Irak Başbakanı Maliki, Şii egemenliğini kuvvetlendirdi ve çok sayıda üst düzey Sünni siyasetçiyi hükümetten dışlamaya hatta çeşitli gerekçelerle tutuklamaya başlamıştı. Özellikle ABD'nin Sünni kesimle kurduğu Sahva Konseyinden yardımlarını esirgemeye başlamıştı (Lister, 2014, s. 10-11). Bu durumu fırsata çeviren Ebu Bekir el Bağdadi örgütü geliştirerek eylemlerine ivme kazandırmıştır.

İİD'nin halk kesiminden yardım almaya başlamasıyla Sünni şehirlere daha sağlam yerleşme olanağı bulmuştur. Irak hükümeti bölgeye tam hâkim olamadığı için İİD ikinci doğuşunun öncesindeki zamanda elinde bulundurduğu Selahaddin, Anbar, Ninova ve Diyala gibi Sünni şehirlerde tekrar güç kazanıp taban desteğini almayı başarmıştır (Çiftçi, 2017, s. 51).

2.6. Duvarları Yıkma Harekâtı

Temmuz 2012'de Bağdadi, "cihadi besleyen" ve "mücahitlere evlerini açan" aşiretlerin önde gelenlerine övgüler yağdırdığı bir konuşmasında, söylediklerinde hiçbir tedirginlik duymadan "Duvarları Yıkma" (Breaking the Walls) olarak adlandırdığı harekâtı açıklamıştı (Lister, 2014, s. 11). Jessica D. Lewis (2013, s. 7)'e göre bu harekât iki temele dayanıyordu. İlki; bombalı araçlarla veya canlı bombalarla eş zamanlı hareket ederek bombaların infilak ettirilmesi, ikincisi ise; cezaevlerine baskınlar gerçekleştirerek hükümlülerin kaçırılmalarına yardımcı olmaktır.

Harekât ilanı ile iki gün gibi kısa bir süre içerisinde 100'den fazla can kaybı ile neticelenen bombalı eylemler uygulanmıştır (Çiftçi, 2017, s. 51). Lewis, İİD'nin hayata geçirdiği saldırıları farklı gruplara ayırmıştır. Bu ayrıma göre, hafif silahlarla gerçekleştirilen eylemler, roketatar ve havan topu ile uygulanan saldırılar, el yapımı patlayıcılarla düzenlenen girişimler, intihar eylemcilerinin kendilerini patlatması, bombalı araçların uzaktan infilak ettirilmesi ve yine bomba yüklü araçlarla gerçekleştirilen intihar eylemleri örgütün temel saldırı çeşitlerini oluşturuyordu (Lewis, 2013, s. 11-12). Bu eylemlerden en ölümcül ve en etkili olanı kuşkusuz bomba yüklü araçlarla gerçekleştirilenlerdi. Ayrıca öncelikli olarak Irak güvenlik güçleri ve siyasetçi-

lerini hedef alan bu saldırılar İİD'nin imzası haline gelmişti (Lewis, 2013, s. 7). 2011 ve 2012 yılları arasında ABD hükümetine göre, Irak'ta intihar bombalamaları sayısı ayda beş-on civarındayken, Bağdadi'nin başlatmış olduğu Duvarları Yıkma harekâtı ile son üç ayda yaklaşık otuz bombalamaya ulaşmıştı.

Duvarları Yıkma operasyonunun diğer planı açısından gerçekleştirilen çok sayıda hapishane baskını ile deneyimli savaşçı mahkûmların İİD taraflarına katılmaları sağlanmış ve bu harekâtlar örgütün gücünü arttırmasında temel unsur olmuştur. Örneğin, Eylül 2012'de Tikrit'teki Taşfırat Hapishanesinde gerçekleştirilen saldırıda, yaklaşık yüz mahkûm kaçırılmış (Weiss & Hassan, 2016, ss. 110-111), 21 Temmuz 2013'te gerçekleştirilen en kapsamlı ve sonuncu olan baskın Ebu Garip ve Tacî hapishanesine yapılmıştır (Cockburn, 2014, s. 74). Ebu Garib'e yapılan baskın esnasında 10 küsur bombalı araç infilak ettirilmiş, 100'den fazla roketatar ve havan topu ile hapishane kuşatılmış ve intihar bombacıları da devreye girerek acımasız bir saldırı gerçekleştirilmiştir. El-Kaide'ye yakınlığı ile bilinen kaynaklara göre, saldırıda 100'den fazla güvenlik gücünün hayatını kaybettiği iddia edilse de Irak yetkililerine göre can kaybına uğrayan güvenlik mensubu sayısı 25'tir (Gürler & Özdemir, 2014a, s. 129). Böylelikle baskın neticesinde 500'den fazla tutuklu kaçırılmış ve İİD'ye katılımlarını sağlayarak önemli ölçüde savaşçı sayısını artırmıştır (Cockburn, 2014, s. 74).

Jessica Lewis "Duvarları Yıkma" operasyonunun dört aşamalı olduğunu ifade etmiştir: İlk aşama, 2012'nin Temmuz ayında harekâtın planı ile başlamış ve 2012 Eylül'de bitmiştir. Bu aşama bombalı araçların eş zamanlı olarak ülke çapında patlatılması ile çeşitli cezaevi baskınları, İİD'nin askeri güç ve yeteneklerini kanıtama aşamasıdır. İlk seferde dört hapishaneye saldırılmıştı. İkinci aşama, hapishane saldırıları ile kaçırılan tutukluların İİD'ye katılmalarını sağlamak amacıyla stratejik bir ara verme sürecinden sonra Kasım 2012'de saldırılarını tekrar başlatma sürecidir. Bu süreçte de bomba yüklü araç faaliyetleri ve hapishane baskınları sürdürülmüştür. Fakat bu kez, Irak sınırıyla Kürdistan Bölgesel Hükümeti'nin yarı-özerk bölgeleri hedef alınmıştı. Üçüncü aşamada, Irak güvenlik güçlerini hedef alan bombalı araç saldırılarının, Bağdat ve civarında yer alan bölgeye dönüşü yer alıyordu. Dördüncü ve son aşamada ise örgütün etkinliği çitanın son noktasına ulaşmıştı. Bu aşamada bombalı saldırıların sayısında dört kat artış yaşanmış ve çoğunlukla Şiiler hedef alınmıştı. 2013 yılının Mayıs ayı ile beraber Irak'ta şiddet doruğa ulaşmış ve son beş yılın en kanlı ayları yaşanmıştır (Çiftçi, 2017, s. 51). Duvarları Yıkma operasyonu 21 Temmuz 2013'te, yukarıda da sözü geçen Ebu Garip Hapishanesindeki baskın ile son bulmuştur (Lewis, 2013, s. 7).

Bağdadi'nin Duvarları Yıkma operasyonu başarılı bir şekilde sonuçlandı. Böylelikle örgüt bütün dünyaya adını duyurarak hapishaneden kaçırdıkları militanları da kendi bünyelerine katarak gücünü zirveye çıkarmıştı. Hızla gelişen ve etkinliğini arttıran İİD, Suriye'deki iç savaşın oluşturduğu kargaşayı iyi bir biçimde değerlendirerek Suriye topraklarına doğru ilerleyerek yayıldı ve İŞİD adını almış oldu (Yılmaz, t.y.).

2.7. Suriye İç Savaşı ve Irak Şam İslam Devleti'nin El Kaide ile Yol Ayrımı

17 Aralık 2010'da Tunus'ta baş gösteren, Mısır'da Tahrir Meydanı'nda devam eden Arap Baharı, kısa bir süre zarfı içerisinde pekçok ülkeye sıçramış ve Mübarek, Kaddafi gibi birçok otoriter liderin görevlerinden uzaklaştırılmasına sebep olmuştur. Arap Baharı'nın Suriye'deki etkileri ise 2011'de hissedilmeye başlamıştı. 15 Mart 2011'de başlayan başkaldırıları, Nisan ayında ülke geneline yayılmıştır (Bozan, 2016, s. 10). Suriye iç savaşı İİD için de büyük bir

avantaj sağlamıştır (Yılmaz, t.y.). Örgüt için bu iç savaş, Irak'ta kurmayı amaçladığı İslam Devleti'nin Suriye'yi de kapsamı açısından büyük bir şans yaratmıştı (Cülük, 2015).

Suriye'de Beşar el Esad'a karşı isyanlar başlayınca Ebu Bekir el Bağdadi, örgütün Musul yetkilisi Ebu Muhammed el Colani'yle beraber 8 kişiyi 2011'in Temmuz-Ağustos ayları arasında İİD'in cephe kolunu örgütlemeleri maksadıyla Suriye'ye yolladı. Bu kişiler Suriye'ye Haseke civarından giriş yaptıktan sonra Nusra Cephesi'nin (Cephet en-Nusra) kurulmasını organize etmişlerdi (Taştekin, 2016, s. 172). Henüz örgüt resmi olarak kuruluşunu açıklamadan, Colani'nin adamları 2011 yılının sonlarında Şam'da bombalı araçlarla birçok saldırı gerçekleştirdi. 2011 Kasım'dan 2012 Aralık'a kadar geçen sürede Suriye'de 600'den fazla eylem gerçekleştirilirken bunlardan 40'ı intihar saldırısıydı (Saymaz, 2017, s. 51). Cihadi Selefiler Suriye'deki krizin ilk zamanlarında orada bulunmalarına rağmen Nusra Cephesi ancak 24 Ocak 2012'de resmi olarak ilan edilebilmişti.

Nusra Cephesi kısa süre zarfında büyük çaplı eylemler gerçekleştirerek Suriye rejimine karşı ciddi bir direniş göstermiştir (Demirci, 2017, s. 3). Bu örgüt, 4 Mart 2013'te Suriye'nin yer altı rezervleri açısından zengin olan şehri, Rakka'yı, kontrol altına almıştır (Boz, 2014, s. 16). Bir süre sonra muhalif güçlerin en kudretli gruplarından biri konumuna gelmiş, çok sayıda yabancı savaşçıyı bünyesine kazandırmış ve güçlü ekonomik desteği sağlamayı başarmıştır. Saldırılarda Suriye rejiminin bıraktığı pek çok silah ve cephane ile daha da güçlenerek sadece Suriye'de değil dünyaya ismini duyurarak büyük bir üne kavuşmuştur (Dursunoğlu, 2014).

Suriye'ye akın gerçekleştiren yabancı savaşçılarla gelişen Nusra Cephesi ile Irak'taki İİD arasında ideolojik ve taktiksel ayrılıklar yaşanmaya başlanmıştı (Friedland, 2015, s.10). Nusra, yabancı militanları kendi yanlarına çekmeyi başarsa da etkinliğini Suriye ile sınırlayıp bu bölgedeki diğer örgütlerle işbirliği eğilimini koruyordu. İİD ise Sünni kesim üzerinden ideolojik keskinliğini sürdürerek Nusra'nın esnek duruşundan rahatsız olmuştu (Taştekin, 2016, s. 179). Sonunda, Bağdadi Nisan 2013'de vermiş olduğu bir mesajda; İİD'nin, Suriye El-Kaidesi olan Nusra Cephesi ile aynı uğurda savaşığı için bir araya gelerek örgütün ismini "Irak-Şam İslam Devleti" (İŞİD) olarak değiştirildiğini ilan etmiştir (Lister, 2014, s. 13). İŞİD bu ilan ile Nusret Cephesi'nin, İŞİD adına Suriye'de İslami bir devlet kurmak adına savaşan uzantıları olduğunu ifade ederek etkin olduğu alanlara Suriye'yi de dâhil etmeyi ve eylemlerini her iki ülkeye de yaymayı amaçlamıştır (Friedland, 2015, s. 11). Ancak El-Kaide'nin merkezi lideri Eymen ez-Zevahiri bu karara tepki göstermiş ve bu değişikliği kabul etmemiştir. Bağdadi'nin duyurusundan sonra Nusra Cephesi lideri Colani'ni, Nusret Cephesi'nin Eymen ez-Zevahiri'ye bağlılığını açıklayarak Irak İslam Devleti'ne saygı duymanın yanı sıra Bağdadi'nin ilanı ile ilgili kendilerinin haberi olmadığını ifade ettiği bir ses kaydı yayınlamıştır (Todenhöfer, 2015, s. 20).

İŞİD ile el-Nusra Cephesi arasındaki gerginliğe çözüm bulmak için El Kaide'nin merkez teşkilatı ile ez-Zevahiri bu konuya el atmıştır (Okumuş, 2014, s. 122). Çıkan kararda "İŞİD'in Irak'ta, el-Nusra Cephesi'nin Suriye'de faaliyetlerine devam etmesi, her iki liderin bir yıl süre ile grupları başında kalmaya devam etmesi, bir yıl sonra Şura'nın tekrar toplanarak durumu değerlendireceği" belirtilmiştir. Ayrıca bu iki örgütün birbirleri arasında desteğin sürdürülmesi istenmiş ve Ahrar el-Şam'ın kurucularından Ebu Mus'ab es-Suri aralarındaki sorunları çözüme kavuşturmak için arabulucu olarak yetkilendirilmiştir (Dursunoğlu, 2014). Ancak 14 Haziran 2013'te el Bağdadi, Zevahiri'nin teklifini ve arabuluculuğunu kabul etmeyerek kararından vazgeçmeyeceğini açıklamıştı. Nihayetinde anlaşma ortamını yakalayamayan Zevahiri, 2 Şubat 2014'te İŞİD'le tüm bağlarını kopartmıştı (Rumman, 2014). Zevahiri, İŞİD'in artık el-Kaide ile herhangi bir bağlantısı olmadığı açıklamasını yaparak, İŞİD ile tüm bağlarının koparıldığını ve İŞİD'in eylemlerinden sorumlu olmadığını ifade etmiştir (Boz, 2014, s. 5). Açıklamada, "İŞİD'in kuruluşundan El-Kaide'nin haberdar edilmediği ve El-Kaide'ye danışılmadığı, eylem-

lerinde merkezden emir ya da tavsiye beklemeden hareket ettiği, merkezin bundan hoşnutsuzluğunu da önceden dile getirdiği ve dolayısıyla artık El Kaide ile İŞİD'in hiçbir bağı olmadığı" gibi sert ifadeler yer almaktaydı (Gürler & Özdemir, 2014b, s. 6). İŞİD'in sözcüsü el Adnani'nin 11 Mayıs 2014'te Zevahiri'ye verdiği cevapta, iki örgüt arasındaki farklılığı bir kez daha vurgulayarak: "Devlet, El Kaide'nin bir alt kolu değil, asla da olmadı. İslam Devleti'nin topraklarına ayak bastığınızda yapacağınız şey ona biat etmenizdir. Bir emirlik ya da devletin bir örgüte biat etmesi doğru değildir" ifadelerini kullanmıştı (Taştekin, 2016, s. 183).

Bu açıklamaların kopma noktasına kadar gelmesi ise sahada yaşanan çatışmalarda gerçekleşmişti. Kendileri gibi olmayanları kafir kabul eden İŞİD, Nusra ile kopma sonrası Bağdadi'ye biat etmeyen bütün örgütleri tasfiye etmeye başlamıştı. Bağdadi, Nusra'yı feshettiğini ilan ederek militanlarının Nusra'yı terk etmesi ve İŞİD'e tabii olunması yönünde emir vermişti. El Nusra'dan ayrılanlarla birlikte on binlerce savaşıyı barındıran İŞİD, silahını Nusra'nın lideri Colani'ye doğrultmuştu (Cülük, 2015). The Soufan Group'un "Suriye'deki Yabancı Savaşçılar" konulu raporuna göre; İŞİD'in ilanından sonra Nusra Cephe'sinin %60 - %70'i ve Ahrar el Şam'ın %30-%40'ına⁴ denk gelen çok sayıda militanı İŞİD bünyesine katılmıştı (Ebrari, 2014, s. 18).

İŞİD, Rakka'yı El Nusra'nın elinden alıp "Irak Şam İslam Devleti Rakka Vilayeti" tabelasını asmıştı. Hemen ardından Haseke, Deyrizor ve 2014'te kuzeybatıda yer alan Kobani'nin bir kısmını işgal etmişti. Böylelikle Suriye-Irak sınırları ile özellikle petrol yataklarının mevcut olduğu bölgelere hâkim olmuştur (Saymaz, 2017, s. 52). İŞİD, bu bölgelerden sağladığı mali kaynak, silah⁵, mühimmat ve savaşçılarla⁶ güçlenmişti (Acun, 2014, s. 5). Örgüt elde ettiği bu güç ile Irak'ta ciddi boyutta operasyonlar gerçekleştirmeye başlamıştı.

2.8. Rakka'dan Musul'a İslam Devleti (2014 Yılı'nın Fenomeni)

İslam Devleti kurma amacını hayata geçirmek isteyen İŞİD'e, bu süre zarfında bölgede yaşanan iç karışıklıklar çokça fırsat yaratmıştı. Özellikle İŞİD'in Suriye ve Irak'ta saldırı düzenlediği alanlara bakıldığında, Irak'ın Batısı ile Suriye'nin Doğusu arasındaki bölgede bir devlet kurmak amacı net bir biçimde anlaşılmakta idi. Irak ve Suriye'de ortaya çıkan güç boşluklarına ek olarak liderlerin otorite gücünü koruyamaması ve devlet hakimiyetini yıpratması bölgede İŞİD'e otoriteyi ele geçirme imkanı yaratmıştır (Gürler & Özdemir, 2014a,

⁴ CNN'nin 2014'te yayınlanan haberinde, Amerika görevlilerine göre İŞİD'in Irak ve Suriye'de 20.000 ile 31.500 civarında militanı bulunduğu ifade edilmekteydi. Bu bilgi ve daha fazlası için bakınız: Karadsheh, J. Sciutto, J. & Smith, L. (2014, September). How foreign fighters are swelling ISIS ranks in startling numbers. CNN. <https://edition.cnn.com/2014/09/12/world/meast/isis-numbers/index.html> (Erişim tarihi: 18.4.2018).

⁵ İŞİD'in o süreçte elinde bulundurduğu silahlar arasında, "tanklar (tahminen 30 adet T-55, 5-10 adet T-72), çekili toplar (yaklaşık 20 km menzilli), BM-21 çok namlulu roketatar sistemleri, omuzdan atılan hava savunma füzeleri (SA-7 ve Stinger), anti-tank silahları (HJ-8 ve Spigot), zırhlı personel taşıyıcılar ve diğer hafif silahlar (M-16 vb.)" yer alıyordu. Örgütün elindeki bu silah ve cephaneyi temin etmekte faydalandı en büyük kaynağı, Irak ve kısmen de olsa Suriye ordusundan elde edilenlerden oluşturmaktaydı. Ayrıca Irak ve Suriye'deki istikrarsız yapının uygun zemini hazırladığı silah kaçakçılığı, örgütün bu bağlamdaki gereksinimlerini karşılayacak düzeydeydi (Aktaran Erdoğan & Deligöz, 2015, s. 14).

⁶ BM Güvenlik Konseyi'nin 2014'teki raporuna göre, Irak ve Suriye'de radikal örgütlerin (İŞİD, el Nusra gibi) bünyelerinde 80'den fazla ülkeden 15 bin yabancı militan mevcuttu. Yabancı savaşçıların % 60-70'i Orta Doğu ülkelerinden, %20-25'i ise Batı ülkelerinden gelmişti. Böylelikle İŞİD, 2014'te, aralarında dünyanın 80'den fazla ülkesinden gelen yabancı savaşçıların da dâhil olduğu binlerce savaşçısı ile el Kaide'nin önüne geçerek "dünyanın en tehlikeli cihatçı örgütü" durumuna gelmişti. Bakınız: Kap, D. (2015). AB ve Türkiye'nin İŞİD ve Yabancı Savaşçılara Mücadele Politikası. *İktisadi Kalkınma Vakfı*, (108), s.4.

s. 148). Irak İslam Devleti'nin Irak Şam İslam Devleti'ne dönüşmesinden sonra Bağdadi, Irak'taki görülen bu güç boşluğu istismar ederek Irak'ta etkisini daha da hissettirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla 2014 yılının ilk aylarıyla beraber saldırılarını arttırmaya başlamıştı (Yavuz, 2014). Anbar bölgesindeki çatışmalarda örgüt, Felluce ve Ramadi'nin bir bölümünü kontrol altına almıştı. Ayrıca IŞİD'in Bağdat'a çok yakın olan Felluce'de de hüküm sürmesi diğer Sünni şehirlere, Selahaddin, Ninova ve Diyala'ya, yönelik eylemlerinin şiddetlendirmesini de beraberinde getirmişti (Gürler & Özdemir, 2014b, s.7). Böylelikle örgüt, merkezdeki devlet kurumlarından Irak bayraklarını çıkartarak örgütün bayraklarını astırmıştır.

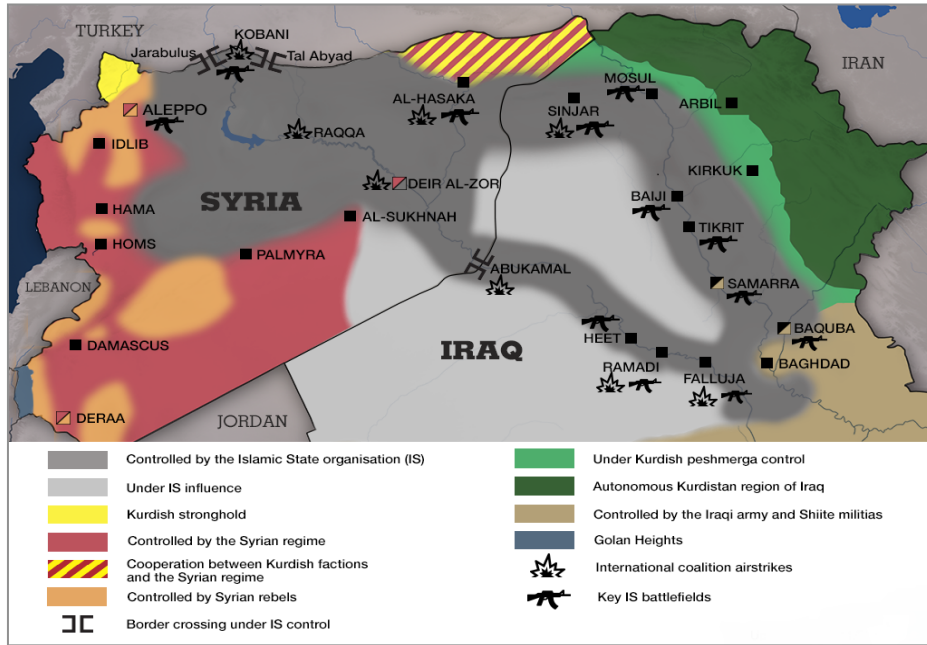
Irak merkezi güçlerinin bölgeyi bombalaması neticesinde Felluce ve civarında yoğun göç dalgası başlamıştı. IŞİD, Haziran ayı başlarında Samarra'ya saldırarak şehrin büyük kısmını işgal etmişti (Durukan, 2014). Bu şekilde IŞİD, Haziran 2014'ten itibaren şaşırtıcı bir şekilde sınırlarını genişleterek neredeyse hiç savaş yapmadan Irak'ın Sünni Arap bölgelerinin dörtte üçünü hâkimiyeti altına almıştı.

IŞİD, Suriye'nin Rakka şehriden eski işbirlikçilerini kovup burada emirliğini sağladıktan sonra en tesirli hareketini 10 Haziran 2014'te Irak'ın ikinci en büyük kenti olan, nüfusu iki milyonu geçen Musul'u ele geçirerek yapmıştı (Luizard, 2015, ss. 19-20). Irak ordusu, federal ve yerel polis dâhil kâğıt üzerinde 60 bin kişi gücündeki bir kuvvete karşı, 500 araçlık bir konvoyla yaklaşık 2 bin militanın Musul'a girerek kenti düşürmesi tüm dünyayı şaşırttı.⁷ Bölgede stratejik geçiş noktaları, ticaret yolları, su ve petrol kaynakları üzerinde bir kent olması nedeniyle Musul, IŞİD'in gücünü ve etkisini birkaç kat artırdı. IŞİD Haziran 2014'te 1 ay içerisinde Irak'ta geniş bir alana hükmetmeye başlamıştır (Cockburn, 2014, ss. 11-12).

Bu gelişmeler sonrasında, 29 Haziran 2014'te, Irak Şam İslam Devleti ve onun lideri Ebu Bekir el Bağdadi, Musul'da bulunan Nuri Camisinde (Selahaddin Eyyubi ikinci Haçlı Seferine katılmadan önce bu camide vaaz vermişti) bir Cuma hutbesinde hilafeti ve İslam Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir (Weiss & Hassan, 2016, s. 18). Bu yaşananların ardından örgütün adı Irak Şam İslam Devleti'nden İslam Devleti'ne (İİD) dönüştürülmüştür.⁸ Ebu Bekir el Bağdadi halife ve müminlerin emiri ilan edilmiştir.

⁷ IŞİD'in Musul'u ele geçirmesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti için bir krize neden olmuştu. Musul'un işgali esnasında IŞİD, T.C. Musul Başkonsolosluğu'ndaki başkonsolos ve konsolosluk görevlilerinin aileleri de dâhil olmakla birlikte 49 Türk vatandaşı ile 32 Türk kökenli tır şoförünü de rehin almıştır. Türk rehinelere ancak 20 Eylül 2014'te özgürlüklerine kavuşmuştur. Bakınız: Yeginsu, C. (2014, June). Militants Storm Turkish Consulate in Iraqi City, Taking 49 People as Hostages. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2014/06/12/world/middleeast/militants-seize-turkish-consulate-staff-in-mosul.html> (Erişim tarihi: 29.04.2018).

⁸ Tekrar hatırlatmak gerekirse, örgütün en yaygın kullanılan ismi günümüzde IŞİD olması sebebiyle bu çalışmanın dördüncü bölümünde de İslam Devleti (İD) ifadesi yerine IŞİD ismi kullanılmaya devam edilecektir.

Şekil 1. İŞİD'in 2014 Yılında Irak ve Suriye'de Etkili Olduğu Bölgeler Kaynak (France 24, 2014).

Halife Bağdadi İslam Devletinin ilan edilmesinden sonra, İŞİD'in dönemsel hedeflerini üç halkada belirlemiştir: Kısa vadede: İŞİD'in kontrol ettiği bölgelerde varlığını sağlamlaştırarak ve yeni bölgeler ele geçirmek olmuştur. Bunun için Sünni ve Şii arasında çatışma ortamı yaratarak Şii sivilileri nerede ve ne zaman olursa katletmektir. Şii'lere uygulanan bu şiddet ile Sünnilerin desteğini sağlamaya çalışmıştır. Orta vadede: Irak ve Suriye'de varlığını sağlamlaştırmak olmuştur. Uzun vadede: Komşu Sünni devletleri ele geçirecek genişlemeye hedeflemiştir (Friedland, 2015, s.15).

Halifelik'in ilanından bir gün sonra İŞİD, "Sınırları Kaldırmak" adlı yeni operasyonu ile Suriye-Irak sınır kapısını yok etmiştir. Irak-Suriye sınırında Yarubiye/Til Koçer kapısının yıkılması, örgüt için "Sykes-Picot⁹ Anlaşması'nın" sona ermesi anlamını taşıyordu (Luizard, 2015, s.29). İŞİD, yayınladığı bir videoda Sykes-Picot Anlaşması ile sömürü ülkelerinin belirlediği Irak ve Suriye'yi ayıran sınırları "görünmez sınırlar" olarak ifade etmiş ve İslam Devle-

⁹ Sykes Picot Anlaşması: I.Dünya Savaşı sırasında, 1916'da Kut'ül Ammare Kuşatması sonrasında, İngiliz kuvvetlerinin Osmanlı'nın 6. Ordusu karşısında bozguna uğramasından 17 gün sonra, İngiltere ve Fransa arasında yapılan ve Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki topraklarının paylaşılmasını öngören Rusya'nın onayıyla imzalanan gizli anlaşma. Buna göre, Rusya'ya, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı; Fransa'ya, Doğu Akdeniz Bölgesi, Adana, Antep Urfa, Mardin, Diyarbakır, Musul ile Suriye kıyıları; İngiltere'ye Hayfa ve Akka limanları, Bağdat ile Basra ve Güney Mezopotamya verilecektir. Fransa ile İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap devleti kurulacaktır. 1917'deki Rus devriminden sonra Rusya anlaşmadan vazgeçmiş, Lenin gizli olan bu anlaşmayı dünya kamuoyuna açıklamıştır (Weiss & Hassan, 2016, s. 176). Ayrıca anlaşmayla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Luizard, P.J. (2015). *İŞİD Tuzağı*. (Y.Charles, Çev.) İstanbul: İletişim.

ti'ni ilan ederek bu sınırları yıktığını duyurmuş, akabinde de Ürdün ve Lübnan devletlerini de İslam Devleti'nin sınırlarına katılmasını amaçladığını ilan etmiştir (Belfast Telegraph, 2014). Çünkü Bağdadi'ye göre, Halifelik otoritesinin İslam Devleti bölgesine adım atması ile beraber bölgede mevcut olan tüm grup ve devletlerin yasallığı sona ermiştir ve böylelikle Bağdadi'nin hedefinde olan ülkeleri de İslam Devleti'ne dâhil olmaları gerektiğini söylemiştir.

Anlatıldığı üzere IŞİD'in 2011'e değin her ne kadar bölgenin istikrar şartlarına göre gücü ve toprak kazanım koşulları değişmiş olsa da, örgüt 2011-2014 yılları dâhilinde hızlı bir yayılma ve gelişme kat ederek hem Irak hem de Suriye'de paralel olarak önemli bir genişleme kaydetti. IŞİD Irak'ta sadece Sünni kesimin yoğunlaştığı bölgeleri işgal etmekle yetinmiyor, aynı zamanda Irak'ın başkenti Bağdat'ı da işgal edeceği yönünde tehditlerde bulunuyordu. Örgüt 2014'te bölgede İslam Devleti'ni ilan ederek sadece tehdit ettiği Ortadoğu'daki Müslüman olmayan (IŞİD'e göre) devletleri değil ayrıca tüm dünyaya da tehlike arz ediyordu. Özellikle 2014'ün sonlarında IŞİD savaşçı sayısı, mali zenginliği ve toprak hâkimiyeti açısından dünyanın en güçlü terör örgütü konumuna yükselmeyi başarmıştı.

3. Devletlerin IŞİD ile Mücadele Stratejisi

IŞİD'in lideri Ebu Bekir el Bağdadi, 29 Haziran 2014'te Musul'da hilafeti ve İslam Devleti'ni kurulduğunu ilan etmiştir. IŞİD'in hilafeti ilan etmesine kadar geçen sürede işgal ettiği coğrafi bölgeler, Irak'ın 1/3'ü ve Suriye'nin 1/3'ü kapsamaktaydı. IŞİD üyelerinin sayısı da sürekli yabancı savaşçıların hicretinden, aşiretlerin ve diğer grupların halifeye biat etmelerinden dolayı güç geçtikçe artmaktaydı. Petrol ve diğer kaynakların gelirlerinden dolayı da IŞİD kendi sınırlarını daha da genişletiyordu.

Bu örgütün yayılma politikasının tehlikeleri, 2014 yılında ABD liderliğinde birçok dünya ülkesinin birleşip uluslararası bir ittifak kurmalarını beraberinde getirdi. Bu ittifakın oluşturulmasının amacı da IŞİD'i kırılgan bir hale getirip yok etmek için güçlü bir strateji oluşturmaktır. Bu ittifakta göze çarpan önemli bir nokta da bazı Arap ve İslami devletlerin bu ittifak içinde yer almaları idi. Çünkü onların ittifak içinde yer almaları bu mücadelenin Batı ile İslam dünyası ya da Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında yaşanan bir savaş olmadığını göstermek açısından önem arz ediyordu.

IŞİD tarafından uygulanan şiddet, öldürme, sivil halkın cezalandırılması, kadın ve çocukların köleleştirilmesi gibi birçok suç, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) iki önemli karar almasına neden olmuştur. Bunlardan ilki 2170 karardı (Security Council Report, 2014). Bu karar: insan haklarını ihlal ettiği ve savaşın devam ettiği bölgelere yapılan insani yardımlara engel olmak gibi durumlardan dolayı örgüte karşı serzenişte bulunmak. Aynı zamanda, örgüt elemanlarına seyahat yasağı getirilmesi de bu kararın içinde yer almaktaydı. Ayrıca bu kararlar IŞİD için yapılan mühimmat ve silah yardımlarına abluka koyuldu. İkincisi ise 2178 karardır (Security Council Report, 2014). Bu kararlar Güvenlik Kurulu kendisine üye ülkelerden, genel olarak bölgedeki bütün terör örgütlerine ve özellikle IŞİD'e karşı sıkı tedbir almalarını talep etti. Bu tedbirlerden biri de üye ülkelerden örgüte katılım amacıyla kaçanları engellemektir.

Uluslararası Güvenlik Kurulu tarafından bu iki kararın çıkarılması, ABD için özel bir önem arz ediyordu. Çünkü bu kararlar ABD'nin IŞİD'e karşı çıkmak ve çok sayıda devletin katıldığı geniş çaplı bir ittifakın kurulması için uluslararası bir meşruiyet veriyordu. Bu kararların hemen ardından da ABD'nin o dönemdeki başkanı Obama, ülkesinin IŞİD'e karşı olan stratejisini açıkladı.

11 Eylül 2014'te ABD Başkanı Barack Obama, İŞİD'le mücadeleye yönelik dört boyutlu bir strateji belirtmiş, dört boyutta atılacak adımların tek hedefinin İŞİD'i önce gücünü kırmak, daha sonra tamamen etkisiz duruma getirmek olduğunu açıklamıştır. Obama'nın İŞİD'le mücadele tutumundaki boyutlar (Miller, 2014):

- *Birinci boyut: İŞİD'e karşı sistematik hava saldırıları.*
- *İkinci boyut: Sahada teröristlerle mücadele eden güçlere destek.*
- *Üçüncü boyut: İŞİD'e karşı ekonomik tedbirler, istihbarat paylaşımı ve yabancı savaşçıların katılımının engellenmesi.*
- *Dördüncü boyut: İŞİD'in tehdit ettiği Müslümanlara ve Hristiyan azınlıklara insani yardım sağlanması.*

Obama 11 Eylül 2014'te İŞİD'e yönelik uluslararası birliğin kurulduğunu ilan ederken Aralık 2014'te Brüksel'deki zirvede koalisyona dâhil olan ülke sayısı kâğıt üzerinde 66'ya ulaşmıştı. Askeri harekâtlara katılan ülkeler Fransa, Britanya, Hollanda, Avustralya, Kanada, Ürdün, Fas, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile sınırlı kalmıştır. Çoğunun desteği insani yardım ve İŞİD'e karşı tedbir almaktan ibaretti (Taştekin, 2016, s. 30).

Brüksel şehrinde, aynı toplantıda, müttefik olan ülkeler kendilerini 5 görev hattında organize etme hususunda uzlaşmaya vardılar (Kathleen, 2016, ss.1-2):

1. ABD ve Irak tarafından denetlenerek gözetimi yapılacak askeri eğitim ve askeri yapılanma içine girip planlanacak hamlelere destek olmak.
2. Türkiye ve Hollanda gözetiminde gerçekleşen yabancı savaşçıların İŞİD'e katılmalarını engellemek.
3. İtalya, Suudi Arabistan ve ABD sorumluluğunda örgütün gelir kaynaklarının kurutulması.
4. Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri sorumluluğuna giren insani krize yönelik çözümler üretmek ve insani yardımları organize etmek.
5. İngiltere, ABD ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından örgütün kendisi üzerinde araştırma yapmak.

ABD, doğrudan kara kuvvetlerini göndererek örgütle karşılaşmak istemiyordu. 2011 yılında Irak'tan güçlerini geri çeken ABD, aradan geçen beş yılın sonra yeniden bu topraklara ayak basmak istemiyordu (Bingöl ve diğerleri, 2014, s. 14). Bundan dolayı ABD'nin o zamanki başkanı olan Obama, İŞİD'e karşı, Irak Kara Kuvvetlerine havadan yardım edeceklerini bildirdi. Obama, "İŞİD ile mücadelede Amerikan kara güçlerinin muharip bir görevi olmaya çağını ve Irak'ta yeni bir kara savaşına girmeyeceklerini vurgulamıştır. Bununla beraber Irak ordusu ve Peşmerge'ye eğitim, istihbarat ve malzeme desteği vereceklerini ve bunların organize edilmesi amacıyla Amerikalı askeri danışmanların Irak'ta görev yapacaklarını" belirtmiştir. Irak'ın yanı sıra Suriye'deki İŞİD faaliyetleriyle mücadele için Esad rejimini muhatap almayacaklarını belirten Obama, bunun yerine Suriye muhalefetine askeri yardımda bulunacaklarını açıklamış ve Kongre'yi bu kararına destek vermeye çağırmıştır (Pirinççi, 2014, s.12).

Örgütün yayılmasını engelleme ve örgütün yok edilmesi amacıyla kara kuvvetlerinin kullanılması gerektiği konusunda sadece ABD değil, aynı zamanda uluslararası ittifakın içindeki bütün ülkeler de aynı düşüncede paylaşarak hava saldırısının tek çözüm olmadığı konusunda

fikir birliğine varmışlardır. Kara kuvvetleri de Irak ordusu ile Irak ve Suriye’de ABD’nin müttefiki olan Kürt’lerden ibaretti.

Uluslararası ittifakın dışında olmasına rağmen İran da bu örgüte karşı savaşıyordu (Pirinççi, 2014, s.18). İran güçleri Irak ordusu ve Şii milislerle omuz omuza IŞİD’e karşı mücadelede bulunduğu bilinmektedir (Erkmen, 2017). Ayrıca Irak merkezi hükümeti, ABD ve İran arasında birleştirici noktayken Suriye’nin durumu konusunda anlaşmazlığa düşüyorlardı. Çünkü ABD şu ana kadar Esat rejiminin kalmaması konusunda ısrarına devam etmektedir. İran ise tam tersine Esat rejiminin kalması için bütün imkânlarını seferber etmektedir.

ABD tarafından liderliği yapılan bu uluslararası ittifakın dışında Rusya da kendisi de dâhil olmak üzere İran, Irak ve Suriye’den oluşan dördü bir ittifak oluşturdu (BBC, 2015). Rusya’nın Irak’taki mücadeleye katılımı sadece istihbarat ve askeri bilgi alışverişi değil ayrıca Irak ordusunu da eğitiyordu. Fakat Suriye’de Suriye ordusu ile omuz omuza savaşıyordu. Bu da özellikle Suriye hükümetinin idaresi altında bulunan Lazkiye’de askeri üs kurulmasının talebinden sonra başladı (Özügürlü, 2016). Rusya bu bölgeye güçlerini yerleştirdikten sonra, IŞİD ve El-Nusra karargâhlarını ve merkezlerini bombalamaya başladı.

Genel olarak IŞİD ile mücadele stratejisi baştan itibaren temel bir mantığa dayanıyordu. IŞİD, ülkesi olan bir devlet kurmayı hedeflediği için öncelikle gelir kaynaklarının kurutulması, askeri kapasitesinin yok edilmesi, örgütün liderliği hedef alınarak yapısının çökertilmesi gerekiyordu. Böylece örgüt çevresine tehdit oluşturabilecek bir yapı olmaktan çıkarak terörle mücadele yöntemleriyle baş edilebilecek bir hale indirgenmiş olur (Erkmen, 2017). Bu mantık doğrultusunda, IŞİD’le mücadele örgütün gelir kaynaklarının kesilmesiyle başladı. Askeri kapasitesi ise 2015’lerin başından itibaren yoğun bir biçimde hedef alındı.

ABD’nin Bağdat, Erbil ve PYD’ ye, İran’ın Bağdat’a, Türkiye’nin Özgür Suriye Ordusu’na (ÖSO), Rusya’nın Şam’a sağladığı askeri yardım IŞİD’in aynı anda birçok cephede baskı altına alınmasına sebep olmuştu. Ayrıca ABD taktik ve stratejik hava operasyonlarıyla, Rusya Palmira’daki harekâtlarıyla, Türkiye Fırat Kalkanı’yla (Erkmen, 2017) IŞİD, 3 yıl öncesinde Ortadoğu’da bir iki istisna haricinde tüm devletlerin ordularını kolaylıkla bertaraf edebilecek nitelik ve niceliğe ulaşmış olmasına rağmen gerçekleştirilen bu harekâtlar neticesinde kaçınılmaz bir askeri mağlubiyet yaşamıştır.

2016 Şubat ayı itibarıyla Rus yetkililerine göre, IŞİD’in hâkimiyetindeki 209 petrol tesisi ve 2000 petrol tankı imha edilmiştir. Ayrıca Agence France-Press’in (AFP) Suriye İnsan Hakları Gözlemevi ve ISW’nin (Institute for Study of War) sayısal verilere dayandırdığı derlemeye göre Rusya’nın 30 Eylül 2016 itibarıyla bir yıllık harekâtının bilançosu şuydu: IŞİD’ten 2.746 savaşçı, İslamcı ve diğer muhalif gruplardan 2.814 militan hayatını kaybetmiştir (Taştekin, 2016, s. 338).

ABD Savunma Bakanlığı’nın ise 13 Eylül 2016’da yaptığı açıklamaya göre Koalisyon güçlerinin Irak’ta 9.805, Suriye’de 5.167 saldırı düzenlenmiştir. Toplam 14.972 saldırıdan 11.558’ini ABD, geriye kalanını da diğer koalisyon ortakları gerçekleştirmiştir. ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı’na (CENTCOM) göre 31 Mayıs 2016 tarihinden beri 1.620’si petrol tesisi olmakla beraber 26.374 hedef vurularak imha edilmiştir. Harekatların ABD hükümetine günlük maliyeti 11.7 milyon dolara ulaşıyordu (Taştekin, 2016, s. 338). Düzenlenen operasyonlar sonucunda IŞİD’in hem iktisadi hem de askeri gücüne önemli darbeler indirilmiştir.

Müttefiklerin hava harekâtları saldırısı sonucunda Peşmerge ve Irak ordusu (Şii milis güçlerinin yardımı ile) tarafından gerçekleştirilen operasyonlarla 2017’nin sonuna kadar Musul ve

Fırat¹⁰ vilayetleri İŞİD'ten tamamından temizlendi (Human Rights Watch Report, 2017). Daha sonra Irak Devleti'nin sınırları içindeki bütün bölgeler Bağdat hükümeti ve Bölge hükümetinin kontrolüne geri girdi. Tüm bu mücadelelere rağmen şu ana kadar da İŞİD'in eylemlerini tamamen sona erdirilebilmiş değil. İŞİD günümüzde de uyuyan hücreleriyle gizli bir şekilde Irak'ta terör faaliyetlerini sürdürmektedir. Irak istihbarat kurumunun bilgilerine göre, İŞİD sadece 2018'in 7. ayında Irak'ın batısı ve kuzeyinde 30'dan fazla saldırıda bulunmuştur (K24, 2018). Ayrıca örgütün bütün terör faaliyetlerinde güvenlik güçleri, ülkenin alt yapısı ve sivil halk hedef alınmaktadır.

4. Sonuç

Terör ve terörizm çağımızın en büyük sorunlarından biridir. Bu çalışma terör, terörizm, İŞİD, Irak, Suriye gibi pek çok farklı konuya odaklanarak son dönemlerde Irak'ta ortaya çıkan önemli bir terör sorununu incelemiştir.

Terör örgütlerinin devlet ya da uluslararası toplum üzerindeki yarattığı tehdit ve tehlike seviyesi, örgütün benimsediği ideolojisine bağlıdır. Bazı örgütler, kendilerini belirli bir yerel sorun ya da etnik ve kimlik sorunları ile sınırlandırmamaktadır. Hatta da tüm dünyayı kendileri açısından terörün faaliyet alanına dönüştürmek istemektedirler. Günümüzde bu örgütlerin en dikkat çeken örnekleri İŞİD ve El Kaide terör örgütleridir.

İŞİD bugün oluşan ve yeni ortaya çıkmış bir terör örgütü olmayıp kökenlerini 1980'lerdeki Sovyet-Afgan mücadelesine kadar dayandırabileceğimiz ve ilk olarak 1999'da Zerkavi tarafından İran sınırı civarlarında, Tevhid ve Cihad Örgütü olarak kurulan bir örgüttür. 2001 yılında Irak'ın kuzeyine yerleşerek ABD kuvvetlerine karşı savaşan uluslararası bir terör örgütü haline gelmiştir. Örgüt, 2004 yılında El-Kaide ile birleşerek Irak El-Kaidesi adıyla anılmaya başlamıştır. Örgütün kurucusu Zerkavi'nin ölümü ile liderlik konumuna Ebu Hamza el-Muhacir getirilmiş ancak Ekim 2006'da Irak İslam Devleti ilan edildiğinde liderlik Ebu Ömer el-Bağdadi'ye geçmiştir. 2007 yılından itibaren ABD'nin Sünni aşiretlerle beraber kurduğu Sahva Konseylerinin mücadelesi sonucunda gücünü yitirmeye başlayan İŞİD, 2010 yılında yönetim koltuğuna Ebu Bekir el-Bağdadi'yi getirerek örgütü yeniden etkin bir hale getirmiştir. ABD'nin 2011'de Irak topraklarından çekilmesiyle bölgede tekrar gücünü toparlamaya başlayan İŞİD, 8 Nisan 2013'te Irak Şam İslam Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Bu kararın El-Kaide tarafından kabul edilmemesi üzerine İŞİD'in El-Kaide ile olan bağlantıları kopmuştur.

Cihadi Selefi bir terör örgütü olarak İŞİD, diğer grup ve örgütlerden farklı olarak toprak kazanmayı ve devlet kurmayı kendisine hedef olarak belirlemiş ve sadece Batı ile değil özellikle Şii mezhebi ile mücadele etmeyi kendisine ilke edinmiştir. İŞİD 2011-2014 yılları arasında Irak'ın batı bölgelerinde ve Suriye'nin doğusunda geniş bir coğrafi alanı işgal edip 29 Haziran 2014'te tek başına İslam Devleti'ni kurduğunu ve hilafeti ilan etmiştir.

Hilafetin kuruluşundan sonra İŞİD'in üye sayısı; yabancı savaşçıların göçlerinden, aşiret ve diğer grupların da halifeye biat etmelerinden dolayı sürekli bir artış yaşamıştır. Petrol ve diğer kaynak gelirleri de İŞİD'e güç sağlayarak sınırlarını daha da genişletmesine olanak sağlıyordu.

¹⁰ "Fırat Vilayeti", Irak'ın batısında Anbar vilayetindeki sınır kasabaları El Kaym, Rawa ve Anah ile, Suriye'nin doğusunda Deyrizor vilayetini kapsayan bölge için kullanılan bir ifade. Bakınız: İŞİD'in Irak ve Suriye'deki son toprakları: "Fırat Vilayeti". (08.11.2017). *BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41914181> (Erişim tarihi: 19.8.2018).

Bu örgütün yayılma politikası diğer ülkeler adına tehlike arz etmeye başladığı için 2014'te pek çok dünya ülkesi birleşip uluslararası bir ittifak kurulmasına sebebiyet vermişti.

Daha sonra IŞİD'e karşı koyma ve mücadele etme amacıyla birçok ülke geniş bir operasyon başlatmıştı. Bu operasyonla öncelikle örgütün gelir kaynaklarının kurutulması, askeri kapasitesinin yok edilmesi ve örgütün liderleri hedef alınarak tüm yapının çökertilmesine karar verilmiştir. Geçekleştirilen operasyonlar neticesinde Musul ve Fırat vilayetleri IŞİD'ten tamamen temizlenmiştir. Daha sonra Irak devleti sınırlarında olan yerler Bağdat ve bölge yönetiminin denetimi altına girmiştir. Geçekleştirilen tüm bu mücadelelere rağmen IŞİD'in etkinliği tamamen sona erdirilememiştir. IŞİD günümüzde de uyuyan hücreleriyle gizli bir şekilde Irak'ta terör faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kaynakça

- Acun, C. (2014). Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). *SETA Perspektif*, (53), 1-6.
- Bal, İ. & Özeren, S. (2012). *Uzak doğudan Yeni Kıtaya Terör ile Mücadele*. Ankara: Usak Yayınları.
- BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41914181> (Erişim tarihi: 19.8.2018).
- Benjamin, Z. (2017). Zerkavi'nin hayatı. <http://elaph.com/Web/AkhbarKhasa/2007/4/225265.htm?sectionarchive=AkhbarKhasa> (Erişim tarihi: 4.04.2018).
- Bilgi Adamlar Kurulu Raporu*. (2015). Teör'ün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği. İstanbul.
- Bingöl, O. ve diğerleri. (2014). Suriye İç Savaşı'nda Askerî Durum. *Merkez Strateji Enstitüsü*, (6), 1-56.
- Boz, G., & Kuru, N. (2015). IŞİD'in Finansmanı. *Ankara Strateji Enstitüsü*, (6), 5-25.
- Bozan, F. (2016). Radikal Örgütlerin Ortaya Çıkmasında Batı Politikalarının Etkisi. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 2 (1), 1-17.
- Cockburn, P. (2014). *İslam Devleti'nin Yükselişi- IŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması*. (O. Akınhay, Çev). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cülük, A. (2015). IŞİD'in Dünden Bugüne Gelişimi ve Geçirdiği Dönüşüm. <http://akademikperspektif.com/2015/01/21/isisdin-dunden-bugune-gelisimi-ve-gecirdigi-donusum/> (Erişim tarihi: 12.02.2018).
- Çiftçi, E. (2017). IŞİD: Oluşum, Kuruluş ve Devletleşme Süreçleri. *Lectio Socialis*, (1), 45-57.
- Demirci, S. (2017). IŞİD'in Genişleyen Afrika Ağı: BOKO HARAM ve EŞ ŞEBAB Uzantısı. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Kongresi*, 1-17.
- Dursunoğlu, A. (2014). IŞİD'i ilga eden Zevahiri mi el-Cezire mi?. http://www.ydh.com.tr/YD387_isidi-ilga-eden-zevahiri-mi-el-cezire-mi-.html (Erişim tarihi: 20.04.2018).
- Durukan, N. (2014, Ocak). Irak bayrağı indirildi, şeriat bayrağı çekildi. <http://www.milliyet.com.tr/irak-bayragi-indirildi-seriat/dunya/detay/1817963/default.htm> (Erişim tarihi: 28.04.2018).
- Ebrari, M. (2014). (IŞİD Çerçeve Metni. *Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 5-38.
- Erdoğan, Ş. & Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14 (1), 5-37.
- Erkmen, S. (2014). Irak'ta El Kaide'nin Doğuşu, Gelişimi ve Bugünü <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-doguve-afrika-arastirmalari-merkezi/2014/01/07/7368/irakta-el-kaidenin-dogusu-gelisimi-ve-bugunu> (Erişim tarihi: 8.04.2018).
- Erkmen, S. (2017). IŞİD'in 3 yılı: Örgüt şu an hangi noktada?. <http://t24.com.tr/haber/isisdin-3-yili-orgut-su-an-hangi-noktada,411745> (Erişim tarihi: 9.8.2018).
- Flawed Justice Accountability ISIS Crimes in İraq. (05.12.2017). *Human Rights Watch Report*. <https://www.hrw.org/report/2017/12/05/flawed-justice/accountability-isis-crimes-iraq> (Erişim tarihi: 12.8.2018).
- Friedland, E. (2015). The Islamic State. *Report prepared by Clarion Project*. 1-23.
- Güçyetmez, F. (2017). El Kaide'den DEAS'a Ağ Tabanlı Terör Organizasyonları. <https://www.stratejikortak.com/2017/05/el-kaideden-deasa.html> (Erişim tarihi: 2.04.2018).
- Gürler, R & Özdemir, Ö. (2014a). El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), 113-154.
- Hashim, A. (2014). The İslamic State: From al-Qaeda Affiliateto Caliphate. <http://www.mepc.org/islamic-state-al-qaeda-affiliate-caliphate> (Erişim tarihi: 8.04.2018).
- Haşimi, H. (2015). "الدولة الإسلامية في العراق والشام" Irak Şam İslam Devleti. Bağdat: Dar Alhikma. <http://www.mepc.org/islamic-state-al-qaeda-affiliate-caliphate> (Erişim tarihi: 8.04.2018).

- Hunt, E. (2015, November). Zarqawi's "Total War" on Iraqi Shiites Exposes a Divide among Sunni Jihadists. *The Washington Institute*. http://www.washingtoninstitute.org/policy_analysis/view/zarqawis-total-war-on-iraqi-shiites-exposes-a-divide-among-sunni-jihadists(Erişim tarihi: 12.04.2018).
- Irak, Suriye, İran ve Rusya İŞİD'e karşı Bağdat'ta koordinasyon merkezi kuracak (27.09.2015). *BBC*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150927_suriye_iran_irk_rusya_isbirligi (Erişim tarihi: 7.8.2018).
- Kap, D. (2015). AB ve Türkiye'nin İŞİD ve Yabancı Savaşçılara Mücadele Politikası. *İktisadi Kalkınma Vakfı*, (108), s.4.
- Kathleen J. McInnis. (2016). Coalition Contributions to Countering the Islamic State, *Congressional Research Service*, 1-13.
- Kidar, M. (2011). Al Qaeda in Iraq. *Center for Strategic and International Studies*, 2-15.
- K24 (2018). <http://www.kurdistan24.net/so/news/4c65c514-0418-4807-8ed9-86a28349318a>(Erişim tarihi: 12.8.2018).
- Lewis, J. D. (2013). Al-Qaeda in Iraq Resurgent- The Breaking the Walls Campaign. *Middle East Security Report*, (14), 7-32.
- Lister, Ch. (2014, October). Cutting off ISIS' Cash Flow. *Brookings*. <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2014/10/24/cutting-off-isis-cash-flow/> (Erişim tarihi: 19.3.2018).
- Luizard, P.J. (2015). *İŞİD Tuzağı*. (Y.Charles, Çev.) İstanbul: İletişim
- Miller, Z. (2014). Full Text of Obama's Address on ISIS. *Time*. <http://time.com/3320666/obama-isis-speech-full-text/> (Erişim tarihi: 4.8.2018).
- Okumuş, E. (2014). *Ortadoğu ve İŞİD Gerçeği*. Ankara: Siyah Beyaz Yayınları.
- Özğürlü, M. (2016). Rusya'nın Suriye'deki bir yılı. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2016/09/29/rusyanin-suriyedeki-bir-yili/> (Erişim tarihi: 7.8.2018).
- Pirinççi, F. (2004). 2003 Savaş Sonrası Süreçte Irak'ta Siyasal Yapılanma. *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü İkinci Ortadoğu Semineri: Dünden Bugüne Irak*, (2), 1-21.
- Polat, İ. (2006). 11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi. Süleyman Demirel Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Rumman, M. (2014, Haziran). El Kaide ile İŞİD arasındaki anlaşmazlığın boyutları. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/el-kaide-ile-isis-arasindaki-anlasmazligin-boyutlari>(Erişim tarihi: 22.04.2018).
- 1985 Saymaz, İ. (2017). *Türkiye'de İŞİD*. İstanbul: İletişim Yayınları, s.36.
- Security Council Report. (2014). https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2014-11/counterterrorism_9.php (Erişim tarihi: 29.7.2018).
- Şenol, D., Erdem, S. & Erdem, E. (2016a). İŞİD Terör Örgütünün İletişim ve Propaganda Teknikleri. *Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu*, 192-202.
- Taştekin, F. (2016). *Karanlık Çöktüğünde İŞİD: Din adına şiddetin dünü ve bugünü*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, s.89.
- Todenhöfer, J. (2015). *Inside IS – 10 Tage im Islamischen Staat. Islam Devleti'nde İŞİD ile On Gün*. (Ahmet Nareni, Almanca'dan Soranice'ye Çev.). Irak-Süleymaniye: Piremerd Yayınları.
- Video: Islamic state media branch releases "The end of Sykes-Picot". (1.7.2014). *Belfast Telegraph*. <https://www.belfasttelegraph.co.uk/video-news/video-islamic-state-media-branch-releases-the-end-of-sykespicot-30397575.html> (Erişim tarihi: 29.04.2018).
- Video: Turkey 'turns blind eye' to border-crossing jihadists. (2014). *France 24*. <http://www.france24.com/en/20141020-focus-turkey-syria-kobane-kurds-border-islamic-state> (29.04.2018).
- Weiss, M. & Hassan, H. (2016). *İŞİD Terör Ordusunun İç Yüzü*. (E. Kayhan, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları, ss.2-3.
- Yavuz, C. (2014). İŞİD Terör Örgütü mü Devlet Modeli mi?. <http://devlet.com.tr/makaleler/y61-ISID-TEROR-ORGUTU-MU-DEVLET-MODELI-MI.html> (Erişim tarihi: 25.04.2018).
- Yeginsu, C. (2014, June). Militants Storm Turkish Consulate in Iraqi City, Taking 49 People as Hostages. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2014/06/12/world/middleeast/militants-seize-turkish-consulate-staff-in-mosul.html>(Erişim tarihi: 29.04.2018).
- Yılmaz, Sait. (t.y). Küresel Terör, İŞİD ve Sonrası. https://www.academia.edu/8795997/Küresel_Terör_ve_İŞİD (Erişim tarihi: 11.07.2019).